

Cultuurhistorisch en landschappelijk onderzoek

Salmsteke – februari 2018

Docnr: WAB003344-R-013-v2

Revisie: 2

Datum : 21-02-18

Gemaakt door:

CORRESPONDENTIEADRES

Postbus 2

3980 CA Bunnik

BEZOEKADRES

Regulierenring 6

3981 LB Bunnik

T. +31 (0)88-91.020.00

Funenpark 1-D

1018 AK Amsterdam

T. +31(0)20-419.41.69

bureau@strootman.net

www.strootman.net

In opdracht van:

Molen 48

3994 DD Houten

T. +31 (0)30-634.5700

www.hdsr.nl

Autorisatie

Docnr: WAB003344-R-013-v0a

Datum:

21-02-2018

Opgesteld:

Remco van der Togt

Strootman Landschapsarchitecten

Paraaf

Geverifieerd:

Paraaf

Matthijs Willemsen

Strootman Landschapsarchitecten

Vrijgegeven:

Paraaf

Sterke Lekdijk - Salmsteke

Docnr: WAB003344-R-013-v1c | 21 februari 2018

Documenthistorie

Rev.	Datum	Opmerking/reden wijziging
1	09-01-2018	Eerste oplevering
2	21-02-2018	Verwerking commentaar HDSR

Inhoudsopgave

Inleiding.....	6
Analyse.....	8
Beschrijving van het landschap.....	8
Vegetatie.....	17
Dijktypologie.....	20
Infrastructuur.....	22
bebouwing.....	24
Ruimtelijke ambities Salmsteke.....	26
Bijlagen.....	28

Inleiding

Het Ruimtelijk Kwaliteitskader

Dit document beschrijft de cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten van de noordelijke Lekdijk bij het gebied Salmsteke tussen de Rolafweg Zuid tot en met de begraafplaats van Jaarsveld. En is een van de bouwstenen voor de nota van uitgangspunten.

Dit document bouwt voort op het Kwaliteitskader Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen - Schoonhoven, vastgesteld in 2016. Dit

Kwaliteitskader is een basisdocument voor de versterkingen van de dijk tussen Amerongen en Schoonhoven.

Gebruikte informatie

Voor dit document is gebruik gemaakt van de volgende informatie:

Kwaliteitskader eindrapport, Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen – Schoonhoven. Terra Incognita, 2016

Kwaliteitskader deel 1, Noordelijke Rijn- en Lekdijk Amerongen – Schoonhoven; Verkennend onderzoek cultuurhistorie en archeologie. Ferdinand van Hemmen, Eckhart Heunks, 2015

Analyse

Beschrijving van het landschap

De dijk in het traject Salmsteke is een continue groene lijn in een subtiel veranderend landschap dat loopt over een oeverwal (1) en een oude meandergordel (2). Binnendijks is dit nog goed te zien aan het type beplanting, de dichtheid van de beplanting, en de fruitbomen op de oeverwal. Buitendijks daarentegen, is een continu open landschap met slechts het polstokverspringveld (3) als uitschieter.

De ligging van de dijk is in honderden jaren weinig veranderd en ook is nog goed te zien dat de dijk het uitgangspunt is geweest bij de toenmalige ontginning van het binnendijkse gebied. Alle bebouwing is aangetakt op de dijk, de dijk is de primaire route en de verkaveling staat haaks op de dijk (4). Opvallend dat de verkaveling in Polder Vogelzang zich schikt naar het reliëf en enigszins schuin op de dijk staat (5).

Op de hoogtekartaart is goed te zien dat een deel van het traject Salmsteke een stuk hoger ligt dan zijn omgeving, soms wel meer dan 1,5m. Kijkend naar de paleografische ondergrond is dit goed te verklaren: hier heeft meer dan 1000 jaar geleden een meander van de Lek gestroomd en sediment afgezet. Dit is niet alleen terug te zien in de hoogtekartaart, maar ook door de hoeveelheid zand in de bodem die aanzienlijk hoger is waar de meandergordel loopt (juist waar de uiterwaard breed is).

Tussen het voormalig stoomgemaal (6) en Jaarsveld (7) liep een voormalige kwelkade, de huidige Oudeslootseweg (8). In het landschap is deze niet meer als kade herkenbaar en slechts miniem in het microreliëf is het terug te herkennen. Ook is deze historisch nooit gebouwd geweest, anders dan de kwelkade tussen Lopik en Schoonhoven.

Het traject Salmsteke staat onder invloed van het getij, dagelijkse dynamiek van het getijde water maakt bijzondere natuur in de uiterwaarde mogelijk en de zee (enigszins) voelbaar. Verder ten westen van het traject is de dynamiek nadrukkelijker merkbaar in de uiterwaarden met droogvallende platen en dynamische rietoevers. Aan de randen van het buitendijks gebied zijn sporen van historisch gebruik te vinden, met een oudhoevig landschap aan de oostkant (9) en resten van kleipunten in de bodem aan de westkant van het gebied (10). Met de plannen voor de uiterwaard zal het landschap flink veranderen en diverser worden, waardoor het verschil tussen het cultuurlandschap binnendijks, en het natuurlandschap buitendijks, groter zal worden.

Locaties genoemd in de tekst

Buitendijks open met enkele wilgen

Beplanting op de steunberm

Verdichting rondom boerderijen

Opritten zijn kleine oprijlanen

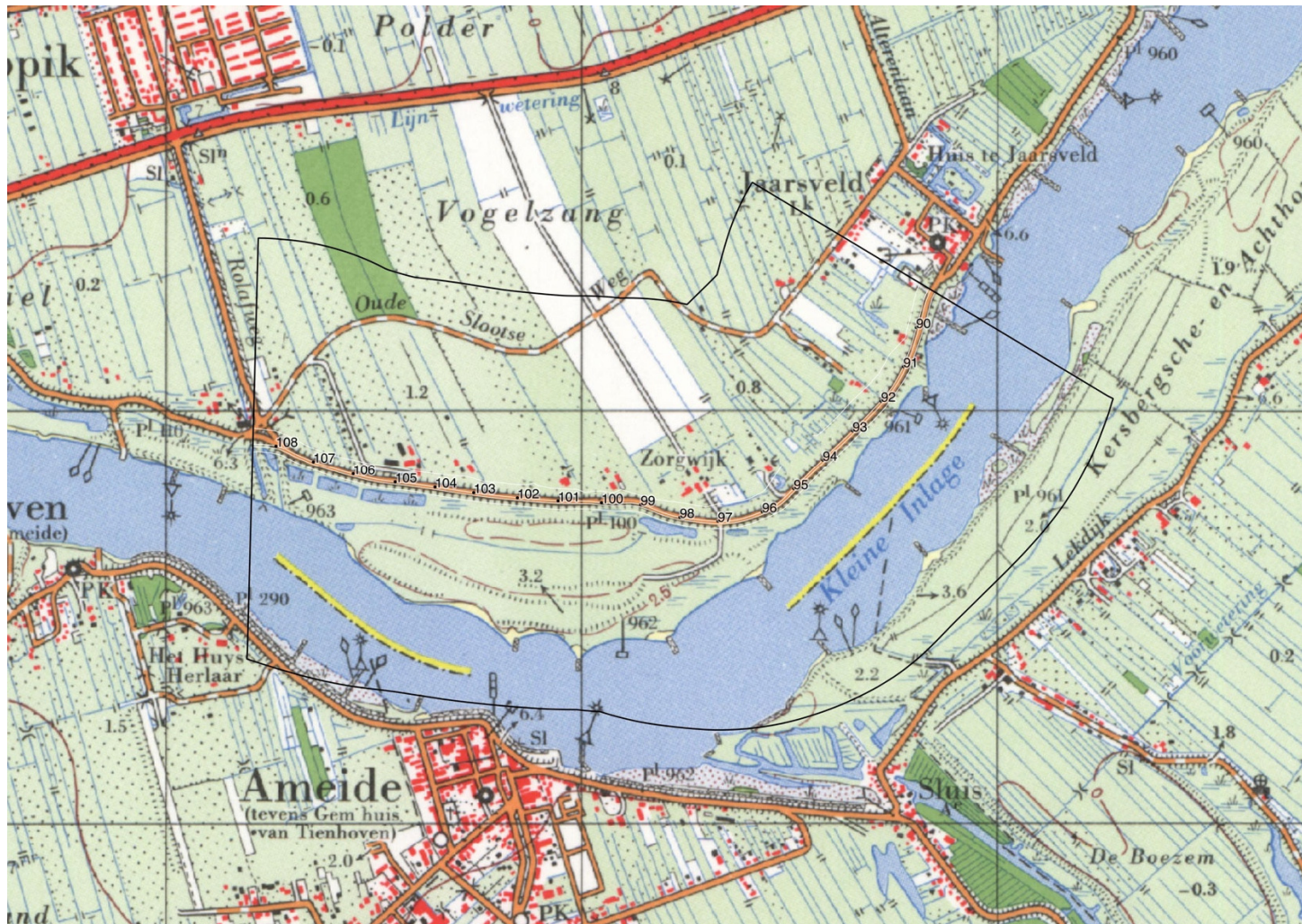
Rastering langs de dijk. Langs het gehele traject is rastering geplaatst aan de binnendijkse zijde van de kruin en alleen buitendijks bij het Oude Dijkhuis en de kleiputten. Streven is om rastering aan de buitenzijde te voorkomen en de openheid van de uiterwaard te maximaliseren.

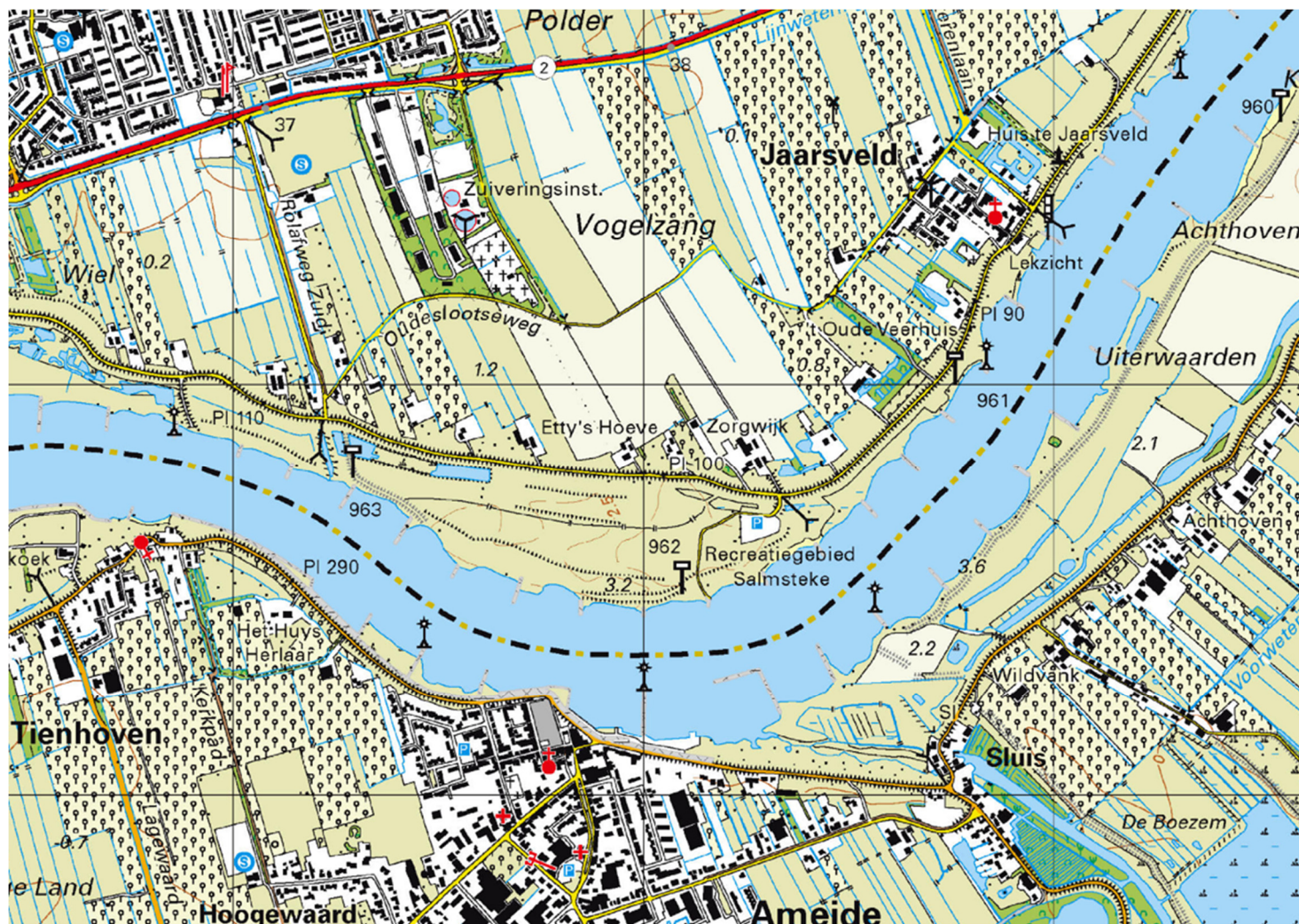
Kaart 1900 (bron: TopoTijdsreis). In 1900 is het wiel achter het (oude) dijkhuis nog duidelijk herkenbaar en is ook te zien dat er veel meer beboste percelen zijn. Rondom het gebied, in de Wielpolder en de Graaf Polder is dit zelfs nog meer. De fruitboomgaarden lijken ook tot aan de dijk door te lopen.

Kaart 1970 (bron: TopoTijdreis). De veerverbinding is verplaatst naar Salmsteke en bij de Rolafsweg zijn kleiputten gegraven ten behoeve van de dijkversterking. De N210 is aangelegd en door stedelijke groei komt Lopik ook in beeld.

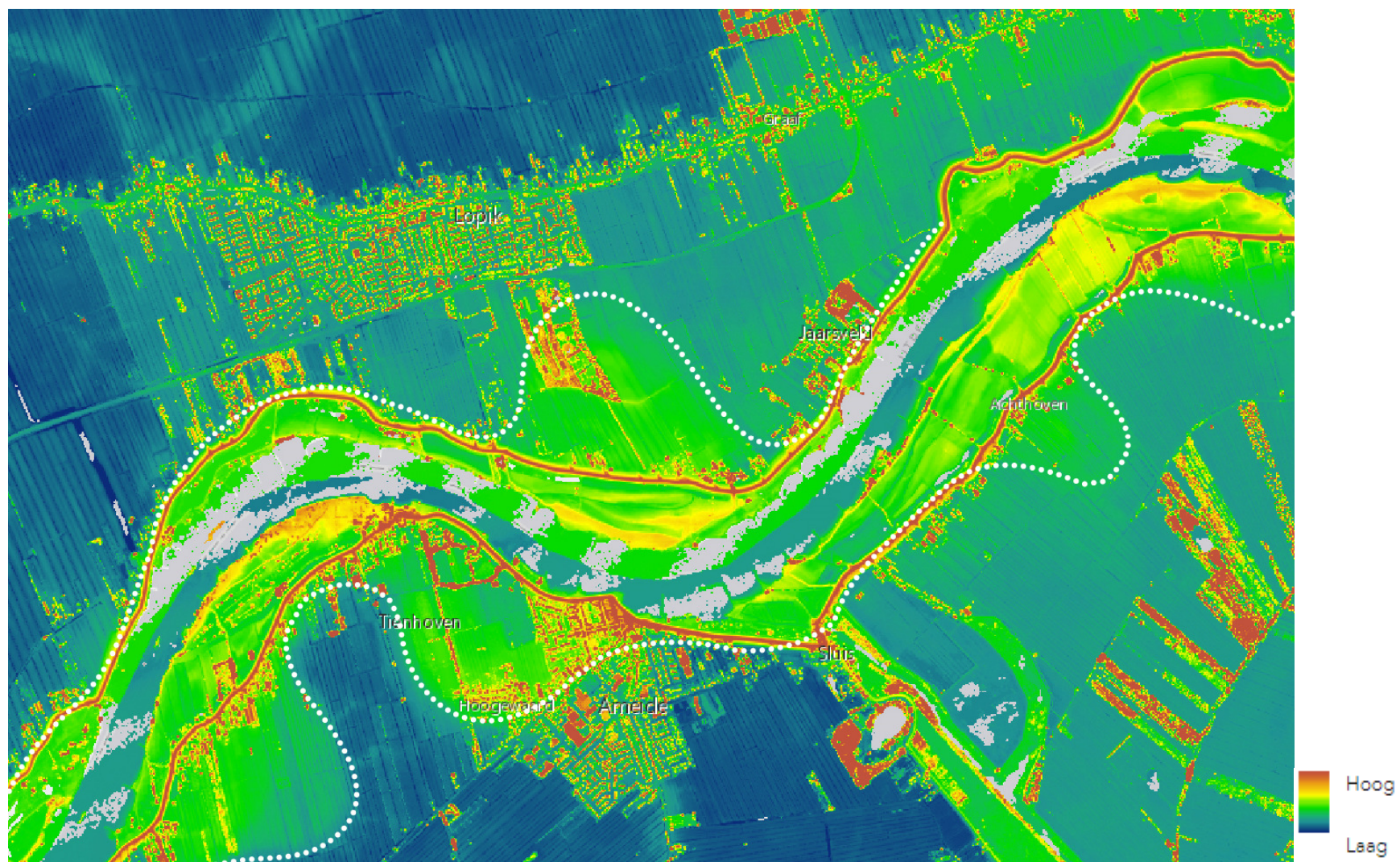
Kaart 2016 (bron: TopoTijdreis). Sinds 1900 is er weinig veranderd in het gebied. De kleiputten zijn langzaam aan het verzanden en het recreatiegebied Salmsteke is aangelegd. Er zijn ook enkele huizen bijgekomen langs de dijk.

Historische relictten in het landschap. De kleiputten zijn nog deels in het landschap herkenbaar. Het oudhoevig land echter vrijwel niet. Het wiel bij Lekdijk oost 8 is nu een struweel en niet als wiel te herkennen, vergelijkbaar met het wiel tussen Uitweg en Jaarsveld.

Bron: AHN viewer. Op de hoogtekaart is de oude meander goed te zien die achter de dijken bij Salmsteke en Tienhoven doorloopt.

Dijktypologie

De klassieke dijk langs de Lek heeft zich ontwikkeld van een 'vierkante dijk' naar het brede profiel dat het meest langs de Lekdijk voorkomt. Langs het traject Salmsteke komen de onderstaande profielen voor, die meerdere keren subtiel in elkaar overvloeien.

Compacte vierkante dijk

Komt voor bij Jaarsveld en tussen Lekdijk Oost 2 en 5. De taluds aan beide zijde van de dijk zijn stijl en de bebouwing staat hier dicht op de dijk, een reden waarom bij een dijkversterking een piping- of stabiliteitsberm moeilijk is toe te passen. Door de steilheid van het binnentalud vallen de aansluitingen met haakse wegen nog sterker op in vergelijking met de dijken met steunberm.

Binnendijkse lage voet

Het meest voorkomende type langs de gehele Lekdijk, en in het traject Salmsteke iets meer dan de helft van het traject. De brede lage voet beperkt pipingproblemen en geeft enige stabiliteit. De voet is onbebouwd, maar wel op een aantal percelen beplant met bijvoorbeeld fruitbomen na de vorige dijkversterking.

Dubbele steunberm binnendijks.

Dit type komt niet voor in het projectgebied, maar wel in het volgende traject tussen Jaarsveld en Uitweg. Door de dubbele steunberm met twee relatief subtiele vlakstanden in het talud is de overgang naar het binnendijkse landschap zeer subtiel.

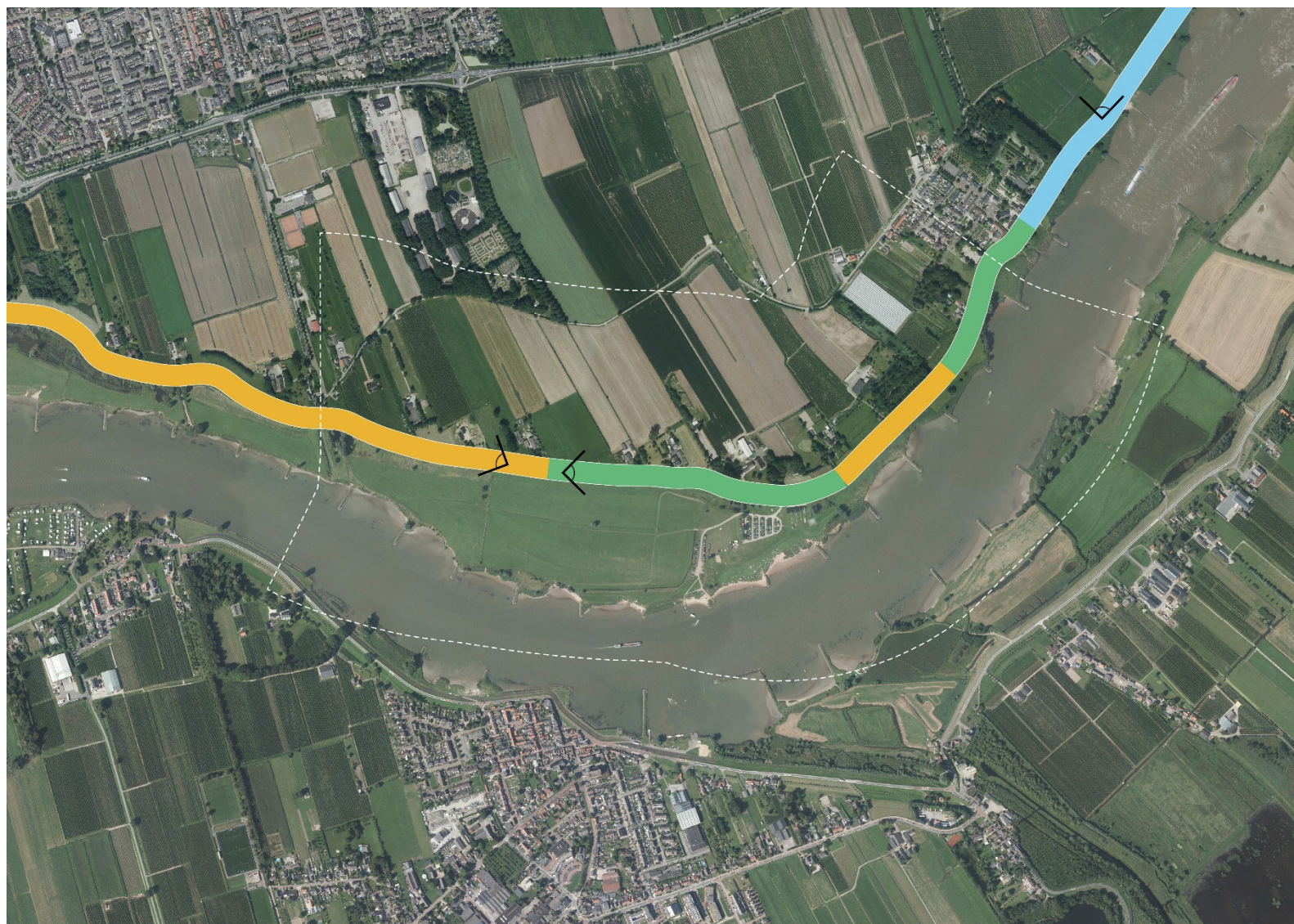
Conclusie

Uitgangspunten voor het dijktracé zijn:

- Streven naar één type dijk
- Bij een gelijke opgave, streven naar een gelijke oplossing.

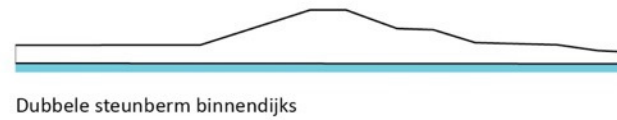
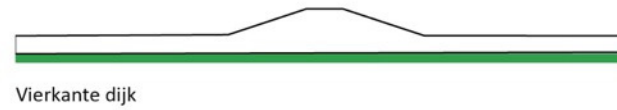
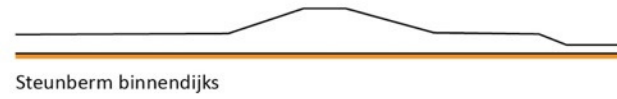
De dijk tussen Lekdijk Oost 2 en 6 heeft een pipingopgave en heeft op dit moment nog geen steunberm. Door hier naar een oplossing in grond te zoeken is er een kans om over een langer traject één profiel te hanteren. Ook moet verkend worden of een oplossing in grond mogelijk is voor de 'vierkante dijk' vanaf Lekdijk Oost 7. Dit traject heeft naast een pipingopgave ook een stabiliteitsopgave en heeft bovendien minder ruimte voor, en achter de dijk.

- Steunberm binnendijks
- Vierkante dijk
- Dubbele steunberm binnendijks

Vegetatie

Er is een groot contrast tussen het buitendijkse en binnendijkse gebied. Het buitendijkse gebied heeft weinig opgaande beplanting en kenmerkt zich door een uitgestrekt (ruig) grasland. Verspreid staan solitaire bomen, voornamelijk wilgen, vooral langs het zomerbed en een concentratie bij de parkeerplaats en bij de voormalige inlaat van de watermolen.

Binnendijks is de beplanting veel dichter, dat zich vooral concentreert rond en voor de bebouwing langs de dijk. Ten oosten van de lijn van het veer, juist waar de uiterwaard het smalst wordt, is de beplanting het dichtst. Het bijzonderst in dit traject zijn de bomen langs de aansluitingen naar de woningen toe. Langs de oprit staan flinke bomen, zoals populier, kers, appel of beuk, die het tot korte statige oprijlanen maken.

Het grondgebruik binnendijks is grasland en fruitbomen en incidenteel staan er ook hoogstam/halfstam fruitbomen op de steunberm.

Conclusie

In het gebied zijn grote contrasten, binnendijks is het gebied relatief dicht beplant met fruitboomgaarden, rijen bomen, hogen en kleine struwelen; terwijl het buitendijkse gebied vrijwel onbegroeid is. Het uitgangspunt van het Kwaliteitskader is om het contrast tussen binnen- en buitendijks te vergroten en beplanting kan hieraan bijdragen. De laanbomen langs de opritten zijn de beeldvangers van het gebied en bepalen de identiteit van het traject. Deze moeten behouden worden, als dit niet mogelijk is moeten de bomen worden teruggeplant.

Opritten zijn kleine oprijlanen

Buitendijks open met enkele wilgen

Beplanting op de steunberm

Verdichting rondom boerderijen

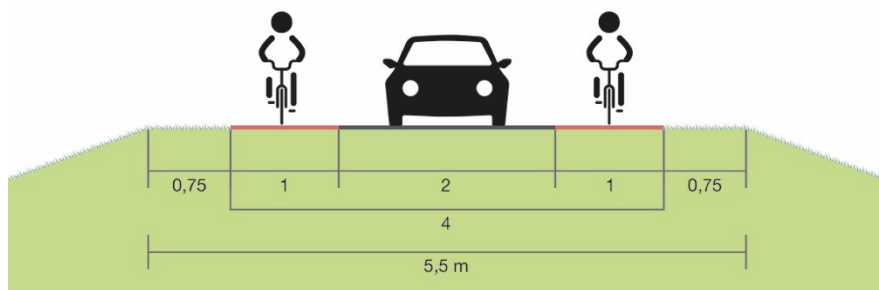

- Boom
- Bomenrij
- Heg/haag
- Bos
- Fruitboomgaard

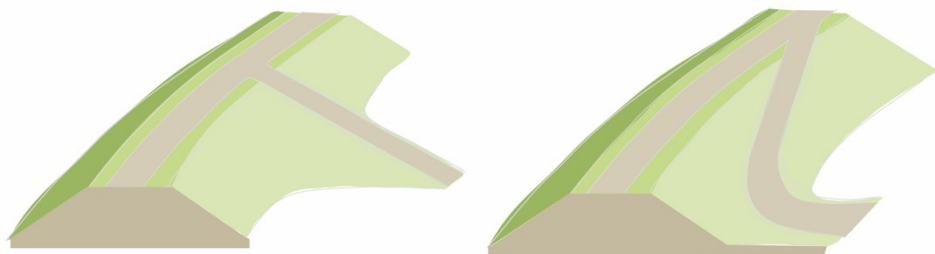
Infrastructuur

De weg op de dijk is geasfalteerd, 4m breed met een rijbaan in het midden met fietsstroken aan weerszijden die ook als uitwijkstrook fungeren als er tegenliggend verkeer tegemoetkomt. De weg is de primaire doorgaande route en vooral tijdens de zomers erg druk met fietsers en motorrijders.

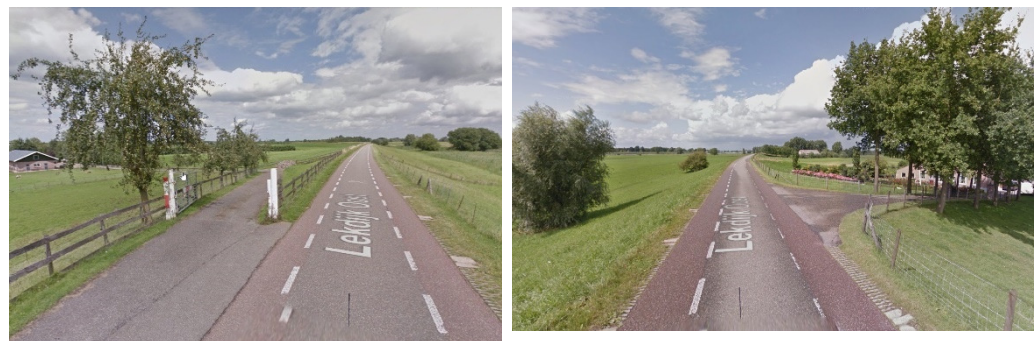

De eerdergenoemde opritten naar de woningen zijn beeldbepalend voor het traject en in dit gebied komen twee typen voor: de haakse oprit, en de zijoprit.

Doordat de woningen relatief op grote afstand van de dijk ligt is hier vrijwel altijd voor een haakse oprit gekozen, met als resultaat de kenmerkende oprijlanen. Uitzondering is de August' Hoeve die met twee

zijopritten met de dijk is verbonden en het Oude Veerhuis, dat op de dijk staat, en Lekdijk Oost 8 dat zeer dicht op de dijk staat.

Conclusie

Het Kwaliteitskader stuurt op een helder dijkprofiel met een smalle kruin en opritten die ondergeschikt zijn aan de hoofdvorm. Voor Salmsteke zijn dit dan ook de leidende principes die worden toegepast in combinatie met het verbeteren van de verkeersveiligheid.

Bebouwing

De bebouwing staat op relatief grote afstand van de dijk met geen bebouwing op de dijk zelf, met uitzondering van het Oude Veerhuis op Lekdijk Oost 9. De dichtheid van bebouwing is laag, met tien erven langs twee kilometer dijk. Een deel van de boerderijen hebben ook geen agrarische functie meer en de grond wordt verpacht aan boeren in de omgeving.

De gebouwen zijn veelal oud en fraai met bijzondere aandacht voor de monumenten August's Hoeve en boerderij Zorgwijk.

Conclusie

De monumenten zijn beeldbepalend voor het traject Salmsteke. In de uitwerking moeten de gevels zichtbaar blijven en de landschappelijke setting gerespecteerd.

August's Hoeve (rijksmonument)

*'t Oude Veerhuys
(gemeentelijk monument)*

Boerderij Zorgwijk (rijksmonument)

Ruimtelijke ambities Salmsteke

Het traject Salmsteke is landschappelijk een zeer fraaie dijk. Door de historische boerderijen op afstand van de dijk en de rijk beplante opritten is er een afwisselend en lommerrijk beeld. Vorige dijkversterkingen zijn herkenbaar in het landschap en alhoewel er indertijd niet voor een consequente oplossing is gekozen is dit weinig storend. Vanuit landschappelijke oogpunt is het echter wenselijk om te streven naar één type dijkprofiel, dit versterkt de dijk als klare lijn door het landschap en is zeker voor een kort profiel als Salmsteke van meerwaarde.

In de vorige ronde dijkversterking is niet over het gehele traject een steunberm aan de binnenzijde van de dijk geplaatst. In het beeld is dit niet storend, maar het zou landschappelijk ook een kans kunnen zijn om dit over een groter traject toe te passen, daar waar dit van toepassing is. Dit kan als meerwaarde hebben dat het 'cultuurlandschap' tot dichterbij de dijk kan worden doorgetrokken door dat bewoners fruitbomen op de steunberm plaatsen, iets wat nu al in het gebied gebeurt. De dijk wordt zo helderder en het beeld van de dijk als grens tussen natuurlandschap en cultuurlandschap wordt ook sterker.

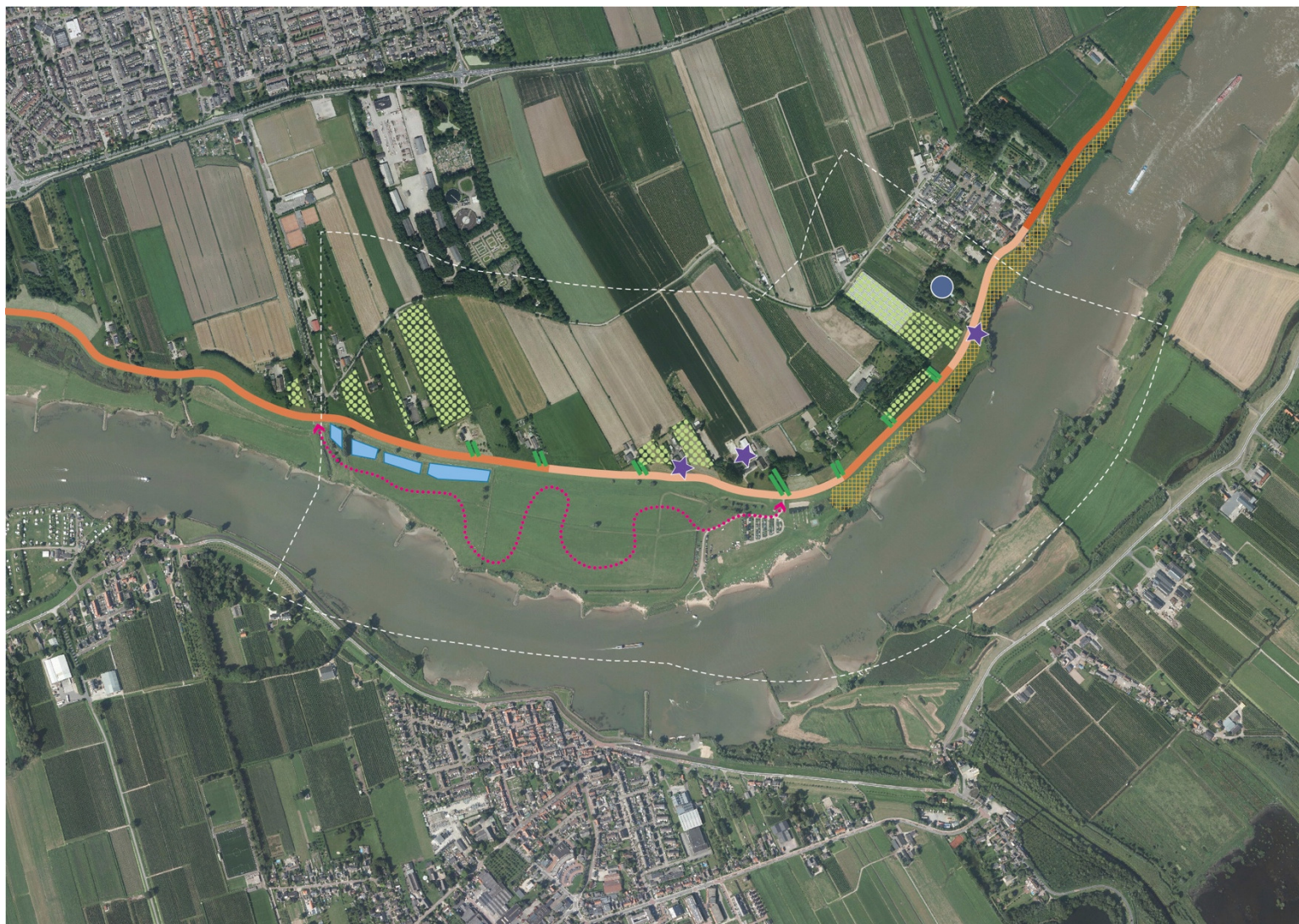
Daar waar de dijk relatief smal (tussen Lekdijk Oost 6 en Jaarsveld) is en er weinig ruimte voor en achter de dijk is, wordt de opgave om de dijk en dijkversterking smal te houden en niet overheersend te laten worden in het landschap. De dijk bij het Oude Veerhuis is hier een goed voorbeeld van.

Buitendijks zijn er kansen om historische elementen en structuren als het oudhoevige land en historische kleiputten weer zichtbaar te maken en de dynamische riviernatuur meer plaats te geven. Buitendijkse ingrepen voor natuur of veiligheidsopgaven moeten hier rekening mee houden.

Beeldbepalende elementen in het gebied zijn de monumenten en de bijzondere kenmerkende oprijlanen richting de woningen. In de uitwerking moet het zicht op de monumenten behouden blijven en moet de bomen langs de opritten gespaard blijven en waar mogelijk zelfs versterkt.

Op de volgende pagina is een conclusiekaart opgenomen met daarop de meest bepalende elementen uit het gebied die gespaard moeten worden, versterkt moeten worden of juist verder worden aangevuld.

In de notitie 'uitgangspuntennotitie ruimtelijk ontwerp' bouwen wij voort op dit stuk en op de ruimtelijke bevindingen en ambities uit dit stuk.

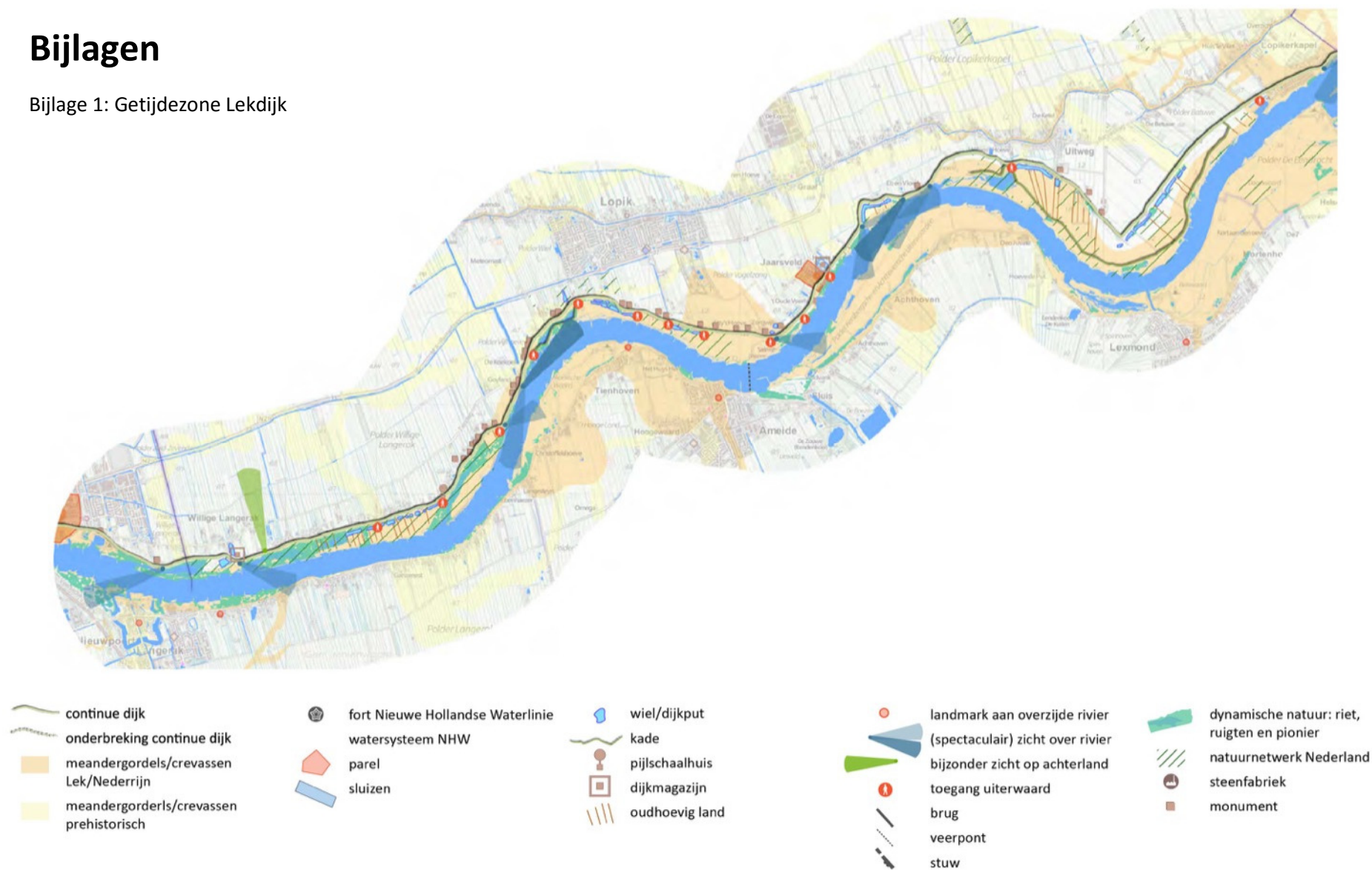
Conclusiekaart

- Wiel
- Oudhoevig land
- Dijkputten
- Bomenrij
- Bos
- Fruitboomgaard
- Monument
- Vierkante dijk
- Steunbermbinnendijks
- Dubbele steunbermbinnendijks
- Toegankelijkheid uiterwaard

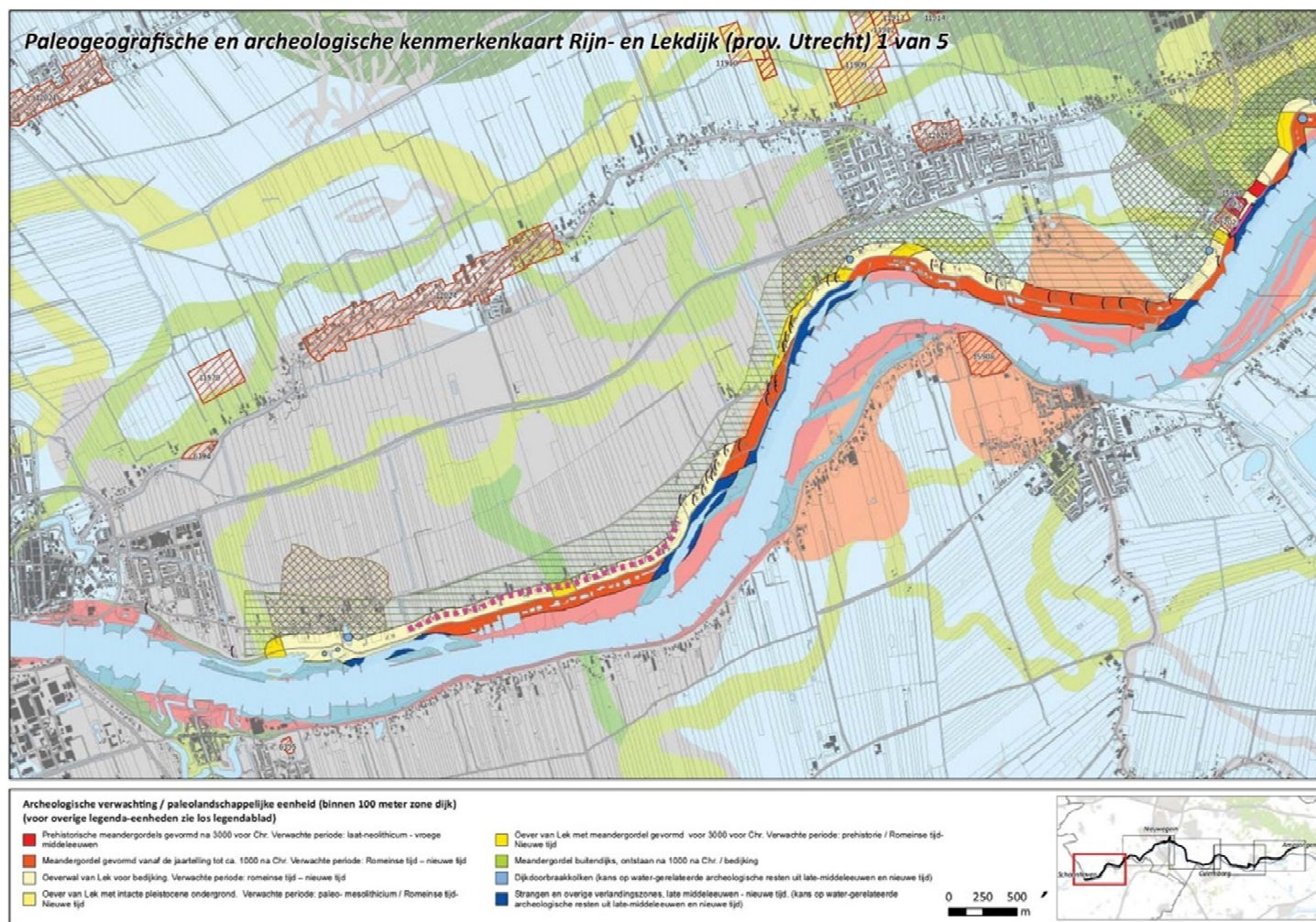

Bijlagen

Bijlage 1: Getijdzone Lekdijk

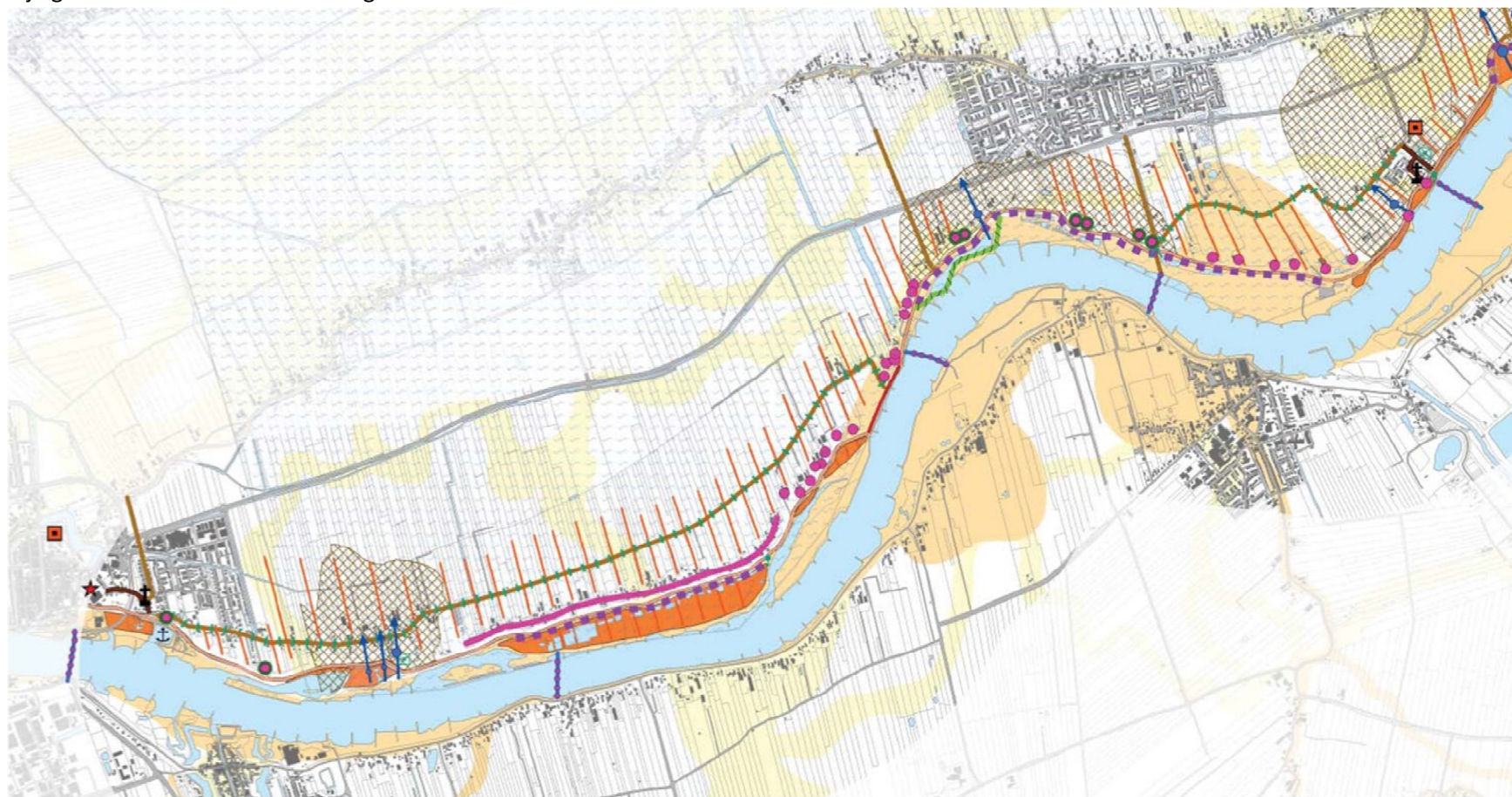

Bijlage 2: Paleografische kaart

Bijlage 3: Cultuurhistorie en ondergrond

Legenda

▲ Fort / Schans	? Kanaalsluis - relict	} Kazemat / groepsschuilplaats	— Dijkbeloop aangepast	⚡ Buitenpolderkade	— Orientatie verkaveling	■ Oudhoevig land	Meandergordels en crevassen
⌘ Oudkerk woonkern	? Poldersluis - relict	{ Lintbebouwing (erven ouder dan 100 jaar)	— Dijkbeloop oorspronkelijk	— Hoofdstructuur kom dorp / stad	■ Uitgedijkt land	■ Wiel	■ Lek / Nederrijn (sinds begin jaartelling)
? Poldersluis - verdwenen	? Poldersluis - verdwenen	{ Incidentele bebouwing (erven ouder dan 100 jaar)	— Dijkdoorbraak	— Inundatiekanaal / -toevoer	— Veerovergang	■ overslagwaai	■ Overig (prehistorisch)
? Inundatiesluis - relict	? Inundatiesluis - relict	{ Haven	— Dorpspolderkade	— Kanaal	— Veldversterking	■ inundatie gebied	
? Inundatiesluis - verdwenen	? Inundatiesluis - verdwenen	{ Aanlegplaats	— Kweelkade	— Lintbebouwing verdicht		■ verboden kring	
? Kanaalsluis	? Kanaalsluis						

Bijlage 4: Sloten en gedempte sloten

Bijlage 5: Recreatie

- Eigendom recreatieschap Stichtse Rijnlanden
- Wandelrouten netwerk provincie
- Toegang uiterwaard

Bijlage 6: Schetsontwerp uiterwaarden Salmsteke

